

ЛЮБЧЕНКО В. І.,

здобувач

(Університет сучасних знань),

завідувач

(Запорізьке відділення

Дніпропетровського науково-дослідного
інституту судових експертиз

Міністерства юстиції України)

УДК 343.163

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-5-2-20>

РОЛЬ ПРОКУРОРА НА СТОРОНІ ОБВИНУВАННЯ У СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

У статті аналізується процесуальне положення прокурора в стадії досудового розслідування, яким зумовлюється його провідна роль на стороні обвинувачення під час реалізації кримінальної процесуальної функції обвинувачення в її початковій (досудовій) формі. Визначено, що прокурор виконує у стадії досудового розслідування дві функції: здійснює нагляд за додержанням законів органами досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням та реалізує функцію обвинувачення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у попередній (досудовій) формі шляхом порушення обвинувачення та офіційного оформлення обвинувального акта. Наголошено, що широкі кримінальні процесуальні повноваження прокурора в досудовому розслідуванні є не лише владно-розпорядчими, але й універсальними, бо вони одночасно спрямовані як на реалізацію наглядової функції, так і на реалізацію функції обвинувачення. А це свідчить як про тісний взаємозв'язок цих функцій, так і про злиття прав прокурора в досудовому розслідуванні з його обов'язками. З'ясовано, що однією з характерних ознак обвинувальної діяльності прокурора є те, що їй притаманна публічна риса, зумовлена процесуальною діяльністю прокурора, яку він здійснює в державних і суспільних інтересах, а також в інтересах осіб, які постраждали від кримінального правопорушення. Поява у прокурора будь-якого власного (а не державного) інтересу в результатах справи, за якою він бере участь, є незаперечною підставою для його відводу і припинення з ним кримінальних процесуальних відносин. Зроблено висновок, щоб прокурор міг повноцінно використати отримані слідчим криміналістичні докази, які беззаперечно викривають підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, необхідно доповнити чинний Кримінально-процесуальний кодекс (далі – КПК) України новою досудовою стадією кримінального провадження під назвою «порушення обвинувачення», яка є наступною за стадією «досудове розслідування». Після надходження кримінального провадження від слідчого до прокурора останній зобов'язаний буде винести постанову про порушення обвинувачення, особисто виконати низку процесуальних прокурорських дій і офіційно оформити обвинувальний акт.

Ключові слова: кримінальне провадження, досудове розслідування, обвинувачення, сторона обвинувачення, прокурор, функція.

The article analyzes the procedural position of the prosecutor at the stage of pre-trial investigation, which determines his leading role on the side of the prosecution

in the implementation of the criminal procedural function of the prosecution in its initial (pre-trial) form. It is determined that the prosecutor performs two functions at the stage of pre-trial investigation: oversees the observance of laws by the bodies of pre-trial investigation in the form of procedural guidance of pre-trial investigation and implements the function of accusation of a person who has committed a criminal offense, in a preliminary (conviction) act. It is emphasized that the broad criminal procedural powers of the prosecutor in the pre-trial investigation are not only power and administrative, but also universal, because they are simultaneously aimed at both the supervisory function and the prosecution function. This demonstrates both the close relationship between these functions and the merging of the prosecutor's rights in the pre-trial investigation with his duties. It has been found that one of the characteristic features of a prosecutor's indictment is that he has a public trait that is attributable to the prosecutor's activity in the public and public interests, as well as in the interests of victims of criminal offenses. The appearance of the prosecutor of any personal (not state) interest in the results of the case in which he is involved is an indisputable reason for his dismissal and termination of criminal procedural relations with him. It was concluded that the prosecutor could make full use of the criminalistic evidence obtained by the investigator, which unquestionably exposes the suspect in the criminal offense, it is necessary to supplement the existing CPC of Ukraine with a new pre-trial stage of criminal prosecution called "indictment". After the criminal proceedings have been received from the investigator to the prosecutor, the latter will be obliged to issue a decision on the violation of the charge, personally carry out a series of procedural prosecutorial actions and formalize the indictment.

Key words: *criminal proceedings, pre-trial investigation, prosecution, prosecution, prosecutor, function.*

Вступ. Кримінальним процесуальним кодексом 2012 року (далі – КПК України) вітчизняний законодавець запровадив у незалежній, демократичній Україні змагальний тип кримінального провадження [1]. Знявши з діяльності слідчих суддів і суддів першої інстанції будь-які рудименти обвинувального характеру, законодавець поклав виконання кримінальної процесуальної функції обвинувачення виключно на учасників сторони обвинувачення, до якої відніс прокурора, слідчого, керівника органу досудового розслідування та співробітників оперативних підрозділів окремих правоохоронних органів (ст. 36–41 КПК України). Ми ж вважаємо, що до сторони обвинувачення необхідно віднести ще й приватних осіб – потерпілого і цивільного позивача та їхніх законних представників і представників, бо саме ці учасники кримінального провадження відстоюють у ньому свої права і законні інтереси, безпосередньо порушені вчиненим кримінальним правопорушенням, і забезпечують обов'язковий груповий (колективний) характер діяльності сторони обвинувачення в судових стадіях процесу, позаяк під час переходу кримінального провадження до суду прокурор одноосібно не може представляти сторону обвинувачення через недопущення слідчого, керівника органу досудового розслідування і співробітника оперативного підрозділу до цих стадій процесу [2, с. 8].

Результати дослідження. Загальним елементом, який об'єднує учасників сторони обвинувачення в одну групу, є їхня зацікавленість і активна процесуальна діяльність із викриття підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, обґрунтування необхідності притягнення його до кримінальної відповідальності та призначення заслуженого покарання [3, с. 43]. Найбільшим обсягом кримінальних процесуальних повноважень із формування обвинувачення і впливу на нього у стадії досудового розслідування наділений прокурор, бо саме він, виступаючи від імені і за дорученням держави, виконує цю функцію у кримінальному провадженні та очолює сторону обвинувачення в усіх його стадіях [4, с. 91]. Процесуальні повноваження прокурора в досудовому розслідуванні визначені ст. 36 КПК України.

Аналіз цих повноважень свідчить, що прокурор виконує на стадії досудового розслідування дві функції: здійснює нагляд за додержанням законів органами досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням і реалізує функцію обвинувачення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у попередній (досудовій) формі шляхом порушення обвинувачення та офіційного оформлення обвинувального акта (п. 13 ч. 1 ст. 3 КПК України). Необхідно зазначити, що широкі кримінальні процесуальні повноваження прокурора в досудовому розслідуванні є не лише владно-розпорядчими, але й універсальними, бо вони одночасно спрямовані як на реалізацію наглядової функції, так і на реалізацію функції обвинувачення. А це свідчить як про тісний взаємозв'язок цих функцій, так і про злиття прав прокурора в досудовому розслідуванні з його обов'язками [5, с. 110].

Поєднання динамічної кримінальної процесуальної діяльності з безперервністю наглядової діяльності прокурора за додержанням законів органами досудового розслідування дає йому змогу правильно спрямовувати хід розслідування кримінального правопорушення, а вчасно знайомлячись з отриманими доказами, використовувати їх для викриття підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, тобто ефективно виконувати й функцію обвинувачення [6, с. 159].

Однією з характерних ознак обвинувальної діяльності прокурора є те, що їй притаманна публічна риса, зумовлена процесуальною діяльністю прокурора, яку він здійснює в державних і суспільних інтересах, а також в інтересах осіб, які постраждали від кримінального правопорушення. Поява у прокурора будь-якого власного (а не державного) інтересу в результатах справи, за якою він бере участь, є незаперечною підставою для його відводу і припинення з ним кримінальних процесуальних відносин (ст. 77 КПК України). Особливим процесуальним статусом прокурора у стадії досудового розслідування зумовлюється і його керівна роль на стороні обвинувачення. Метою початкової (досудової) форми обвинувачення є викриття стороною обвинувачення підозрюваного у вчиненні конкретного кримінального правопорушення з метою порушення обвинувачення і офіційного оформлення обвинувального акта. А це означає, що прокурор виступає у стадії досудового розслідування у двох ролях: як основний безпосередній виконавець функції обвинувачення; як провідний суб'єкт сторони обвинувачення.

Підготовку початкового (досудового) обвинувачення як твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого Законом України про кримінальну відповідальність, висунуто в порядку, встановленому нормами чинного КПК України, прокурор забезпечує криміналістичними доказами, зібраними слідчим під його безпосереднім процесуальним керівництвом, а вже порушення обвинувачення та офіційне оформлення обвинувального акта має здійснюватися виключно прокурором шляхом виконання комплексу кримінальних процесуальних дій, які не можуть бути віднесеними до слідчих (розшукових) і виконуватися слідчим. Тож законодавець України повинен зняти зі слідчого ці обов'язки (наприклад, зі складання обвинувального акта; клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру тощо).

Висновки. Для того щоб прокурор міг повноцінно використати отримані слідчим криміналістичні докази, які беззаперечно викривають підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, необхідно доповнити чинний КПК України новою досудовою стадією кримінального провадження під назвою «порушення обвинувачення», яка є наступною за стадією «досудове розслідування». Після надходження кримінального провадження від слідчого до прокурора останній зобов'язаний буде винести постанову про порушення обвинувачення, особисто виконати низку процесуальних прокурорських дій і офіційно оформити обвинувальний акт. Особливо обґрунтованою в цьому плані є позиція вітчизняного вченого-правознавця В.М. Юрчишина [7, с. 89–97]. З моменту отримання від прокурора обвинувального акта підозрюваний буде набувати процесуального статусу обвинуваченого. Позаяк за чинним КПК України на стадію досудового розслідування поширюється принцип змагальності сторін, то й новій стадії – порушення обвинувачення – необхідно надати

змагального характеру, бо сьогодні прокурор вирішує всі питання, пов'язані з достатністю зібраних доказів для обвинувачення підозрюваного, офіційного оформлення обвинувального акта, передачі кримінальної справи до суду в односторонньому порядку.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–13. Ст. 88.
2. Попович І.М. Процесуальне положення сторін у досудовому розслідуванні: теоретичні, законодавчі та функціональні аспекти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2019. 20 с.
3. Рогальська В.В. Змагальність у досудовому провадженні : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2012. 172 с.
4. Юрчишин В.М. Місце і роль прокурора у досудовому розслідуванні та їх відображення в теорії, законодавстві і практиці : монографія. Чернівці : Видавничий дім «Родовід», 2013. 308 с.
5. Мельников Н.В. Уголовное преследование как самостоятельная государственная деятельность прокуратуры. *Уголовное право*. 2005. № 4. С. 109–111.
6. Півненко В.П. Прокурорський нагляд в Україні : курс лекцій. Харків : Харків юридичний, 2005. 240 с.
7. Юрчишин В.М. Обвинувальна діяльність прокурора у кримінальному судочинстві за новим КПК України. *Вісник прокуратури*. 2012. № 6. С. 89–97.

МОВЧАН Р. О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права
(Донецький національний університет
імені Василя Стуса)

УДК 343.3/7 (477)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-5-2-21>

**ПРО ОСОБЛИВОСТІ КОНСТРУЮВАННЯ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ,
ПЕРЕДБАЧЕНОГО Ч. 3 СТ. 197-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

У статті проаналізовано особливості конструювання складу злочину, передбаченого ч. 3 ст. 197-1 КК. Констатується, що використане в ч. 3 ст. 197-1 КК формулювання «самовільне будівництво будівель або споруд на самовільно зайнятій земельній ділянці, зазначеній у частині першій цієї статті» допускає два варіанти відповіді щодо того, яке самовільне зайняття земельної ділянки має передувати самовільному будівництву. З урахуванням конституційного імперативу про те, що всі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь, необхідності дотримання принципу правової визначеності, а також підтримуючи тезу про те, що «якби законодавець, формулюючи ч. 3 ст. 197-1 КК, хотів сконструювати відповідний склад злочину як формальний, то досить було б зазначити «самовільне будівництво на самовільно зайнятій земельній ділянці», що дало б змогу охопити всі випадки самовільного

